

כלכלת ישראל בסביבת אי-ודאות גלובלית

תומר פדלון, אסטבן קלור | 29 באוגוסט, 2022 | גיליון 1638

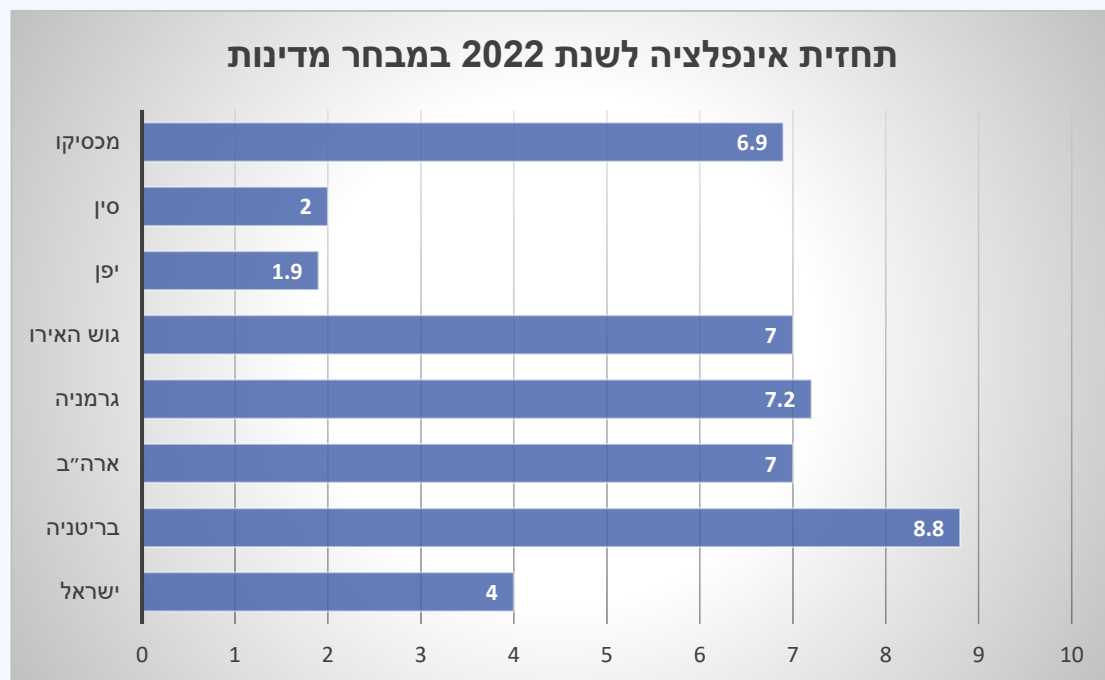
אי-הוודאות הכלכלית גדלה בחודשים האחרונים נוכח נתוני המאקרו שפרסמו הכלכלות הגדולות. חזרת האינפלציה, משבר שרשראות האספקה והמלחמה באוקראינה נותנים את אותותיהם על הכלכלה העולמית ומעוררים חשש בקרב פוליטיקאים ובנקים מרכזיים כאחד. לעומת המצב ברוב מדינות העולם, ישראל נראית כאי של יציבות: האינפלציה נמוכה יחסית, ובשעה שמדינות המערב רושמות צמיחה שלילית, הצמיחה ברבעון השני של השנה הייתה גבוהה מהתחזיות המוקדמות. למרות הנתונים החיוביים, ההאטה הנרשמת בשותפות סחר מרכזיות של ישראל צפויה להשפיע גם על הכלכלה המקומית, שתאלץ להתמודד עם סביבה כלכלית מאתגרת בחודשים הקרובים.

בחודשים האחרונים, התחזיות בדבר האטה בכלכלה העולמית החלו להתממש כפי שבא לידי ביטוי בפרסום נתוני מאקרו-כלכלה בעולם ובעיקר אלה של ארצות הברית וסין. כלכלת ארצות הברית רשמה רבעון שני רצוף של צמיחה שלילית. התוצר התכווץ בשיעור של 1.6 אחוזים ברבעון הראשון של שנת 2022 ובשיעור של 0.9 אחוז ברבעון השני של השנה. בסין נרשמה צמיחה חיובית ברבעון השני אך בשיעור של 0.4 אחוז בלבד, לעומת תחזיות מוקדמות של אחוז אחד. נתוני חודש יולי שופכים אור על הרבעון השלישי ומעידים כי קיימת האטה בכלכלה השנייה בעולם. נתוני הייצור התעשייתי עלו ביולי ב-3.8 אחוזים לעומת התחזיות שעמדו על 4.6 אחוזים; המכירות הקמעונאיות עלו בשיעור של 2.7 אחוזים בלבד לעומת צפי לעלייה של 5 אחוזים. בתגובה, הבנק הסיני המרכזי נקט צעד מפתיע המנוגד למגמה העולמית והוריד את הריבית לרמה של 3.65 אחוזים.

המוסדות הכלכליים הבינלאומיים לא נותרו אדישים לנתונים אלו ובזה אחר זה חתכו פעם נוספת את תחזיות הצמיחה העולמיות. הבנק העולמי חתך את תחזית הצמיחה ל-2.9 אחוזים לעומת תחזית מוקדמת של 4.1 אחוזים; קרן המטבע העולמית חתכה את תחזית הצמיחה מ-4.9 אחוזים ל-3.2 אחוזים ואילו ארגון המדינות המפותחות OECD חתך את תחזית הצמיחה משיעור של 4.5 אחוזים לשיעור של 3 אחוזים. בקרב שלושת המוסדות הללו קיימת הסכמה כי התחזיות צפויות להתעדכן כלפי מטה בחודשים הקרובים וקיים חשש מפני מיתון ממושך.

לנתונים עגומים אלה שלושה גורמים עיקריים, המעצימים אחד את השני ומייצרים גורמים נוספים:

1. אינפלציה: חזרתה של האינפלציה למרכז הבמה אחרי היעדרות של 40 שנים הינה תוצאה צפויה של מדיניות פיסקאלית ומוניטרית מרחיבה, שננקטה בעקבות משבר הקורונה. אולם, אם תחילה בנקאים מרכזיים השמיעו טענות כי האינפלציה היא תופעת לוואי זמנית בלבד, בשנת 2022 התברר כי התופעה לא נעלמת, היא גבוהה מהציפיות, ומשפיעה על רוב המדינות בעולם.

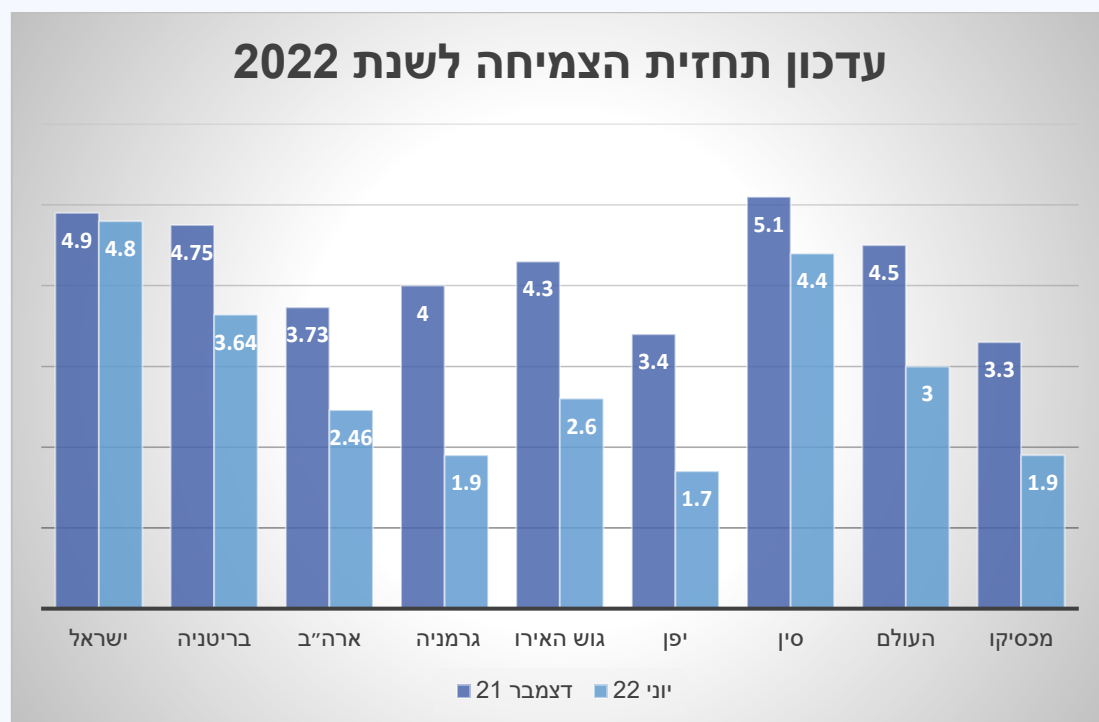
מקור: OECD

הדאגה המרכזית של פוליטיקאים וקובעי מדיניות היא שהצעדים הדרושים על מנת לרסן את האינפלציה הגבוהה גם מצננים את הפעילות הכלכלית במשק. הבנק המרכזי בארצות הברית העלה את שער הריבית ל-2.5 אחוזים (נכון לחודש אוגוסט) מהרמה האפסית בתחילת השנה. בבריטניה היו חמש עליות ריבית מתחילת השנה וכעת היא עומדת על 1.75 אחוזים. ישנם מומחים הטוענים כי הצעדים שננקטו אינם אגרסיביים מספיק והם עלולים להוביל לסטגפלציה - אינפלציה בשילוב עם צמיחה נמוכה (או אפילו שלילית) ואבטלה גבוהה. לדעתם, כדי לרסן את האינפלציה הגוהה יש לנקוט עליות ריבית דרמטיות יותר.

2. מלחמת רוסיה-אוקראינה: למלחמה השלכות שליליות חזקות על הכלכלה, בין היתר גם עקב החשש מהרחבת הלחימה לאזורים אחרים. הסנקציות על הכלכלה ה-11 בגודלה בעולם פוגעות ועוד יפגעו בכלכלה הרוסית, והן משפיעות גם על שאר מדינות העולם. צמצום הייצוא הרוסי של גז ונפט הוביל לעלייה ניכרת במחירי האנרגיה בעולם, ומדינות האיחוד האירופי, שפיתחו תלות בגז הרוסי, הן הנפגעות העיקריות. גם מחירים של מוצרים חקלאיים עלה דרמטית בעקבות חלקן המרכזי של רוסיה ואוקראינה בייצוא חקלאי (כשליש מייצוא החיטה העולמי). כמו כן, היעדר פתרון קרוב לסכסוך וגלישתו לעונת החורף הקרב מעלה חששות כי הרע ביותר עוד לפנינו.

3. שרשראות האספקה: משבר שרשראות האספקה, שמקורו בחוסר האיזון בין ההיצע לביקוש שנגרם במשבר הקורונה, נמשך עמוק לתוך שנת 2022 לצד הימשכות הפנדמיה. מדיניות "אפס קורונה" של ממשלת סין הובילה לשורה ארוכה מאוד של סגרים ברחבי המדינה, לרבות בשנחאי, הלב הכלכלי והפיננסי של סין, והכבידו על שרשראות האספקה שממילא לא חזרו לאיזון. משבר האקלים, המקשה על שינוע סחורות, וכן המלחמה באוקראינה מכבידים גם הם על שרשראות האספקה. בעיה זו גורמת לצמצום היצע המוצרים וגורמי הייצור בטווח הקצר ובכך תורמת גם היא לעלויות מחירים ולירידה בפריון ובצמיחה כלכלית.

גורמים אלו הופכים את רכיב אי-הוודאות לדומיננטי באקלים הכלכלי הנוכחי ופוגעים ברווחה הכלכלית של אזרחים ברוב מדינות העולם (ראו: תרשים 2). בולטת במיוחד הירידה בתחזית הצמיחה בכלכלות הגדולות.

מקור: OECD

משמעויות לכלכלת ישראל

יחסית לשאר העולם, ישראל מגלה יציבות כלכלית מעוררת הערכה. תחזיות האינפלציה בישראל לשנת 2022 הן של 4 אחוזים בלבד. כן נראה שלעומת מדינות אחרות, הצמיחה הכלכלית של ישראל נותרה יציבה ברמה גבוהה של כמעט 5 אחוזים. ביצועים אלה גרפו מחמאות בקרב ארגונים כלכליים בינלאומיים, המבליטים את תרומתו של ההיטק לייצוא ולהשקעות הזרות בישראל.

מחמאות אלו מתכתבות עם הנתונים האופטימיים יחסית שפרסמו בנק ישראל ומשרד האוצר. בנק ישראל צופה צמיחה של 5 אחוזים בסיום השנה, ולפי תחזיות הכלכלנית הראשית באוצר צמיחה של 4.9 אחוזים. כלומר, קצב צמיחה גבוה ביחס לעולם בכלל ולמדינות המפותחות

בפרט. נתוני הרבעון השני של שנת 2022 הצביעו על צמיחה גבוהה של 6.8 אחוזים. נתונים נוספים מציגים את איתנותה של כלכלת ישראל במחצית הראשונה של השנה נוכח אי-הוודאות הגלובלית. שיעור האבטלה ביוני עמד על 3.4 אחוזים בלבד וחזר לרמתו ערב משבר הקורונה; לפי הלמ"ס, ייצוא הסחורות מישראל עלה בחדות לעומת התקופה המקבילה בשנה שעברה; בעקבות שחרור ביקושים כבושים ממשבר הקורונה, פריחה בהייטק, וצמיחת שוק הנדל"ן, ההכנסות ממסים היו גבוהות במחצית הראשונה של השנה ב-50 מיליארד ש"ח לעומת התקופה המקבילה אשתקד. הצפי, לפי הכלכלנית הראשית באוצר, הוא לגבייה של 456 מיליארד ש"ח כאשר העודף התקציבי הצפוי הינו 45 מיליארד ש"ח (כעת העודף הינו 34 מיליארד).

אולם מנגד, ההשפעות הגלובליות ניכרות במדד המחירים לחודש יולי שהפתיע לרעה ורשם עלייה של 5.2 אחוזים ב-12 החודשים האחרונים. כך גם מדד מחירי הדיוור, שרשם עלייה של 17.8 אחוזים, המגלמת שיא של 14 שנים. האינפלציה הגבוהה בישראל היא עדיין נמוכה ביחס לעולם הודות לגורמים המרסנים אותה, ביניהם שקל חזק המוזיל את הייבוא לישראל, והסתמכות על גז מקומי המנטרל את ההשפעות האקסוגניות. אולם, מחשש שהאינפלציה תצא משליטה ותגיע לרמות הגבוהות שנרשמו במדינות מפותחות אחרות, בנק ישראל העלה שוב בחודש אוגוסט את הריבית לרמה של 2 אחוזים. מכיוון שהמשק נמצא כמעט בתעסוקה מלאה והצמיחה היא גבוהה ויציבה, אין חשש בישראל (לעומת החשש הקיים ברוב מדינות העולם) מכך שעלויות הריבית תבאנה את המשק לסטגנציה. יתרה מכך, לאור הנתונים על צמיחה גבוהה השנה, יש ציפיות שבנק ישראל יעלה את הריבית פעם נוספת עד לרמה של 3 אחוזים עד סוף השנה אם הצעד יהיה נחוץ על מנת לרסן את הלחץ האינפלציוני. כמו כן, הורדת האינפלציה בישראל חשובה נוכח ההקשר הרחב שאליו משתייכת עליית המחירים הנוכחית. למרות האינפלציה הנמוכה יחסית, היא הוסיפה ליוקר המחיה הגבוה בישראל עוד לפני השפעת האירועים הגלובליים האחרונים. השכבות החלשות, הפגיעות יותר לכל עלייה במדד המחירים לצרכן, שייכות לסקטורים שהתאוששו פחות ממשבר הקורונה - מה שמעצים את תחושת הפערים בחברה הישראלית ומוסיף למתחים בחברה, במיוחד בתקופה זו של ערב בחירות ואי-יציבות פוליטית.

לא לעולם חוסן, וישראל כמשק קטן התלוי בסחר בינלאומי, עלולה בחודשים האחרונים של השנה להרגיש ביתר שאת את השלכות אי-הוודאות הכלכלית הגלובלית. אפילו אם כעת המדדים המאקרו כלכליים של ישראל הם מרשימים, מוערך שבשנת 2023 נתחיל לראות השפעות של המיתון העולמי גם על כלכלת ישראל. לדוגמה, האטה באירופה עלולה להביא ב-2023 לירידה בייצוא הישראלי לשוק זה, המהווה כעת יותר משליש מהייצוא הישראלי. על מנת להתמודד עם האתגרים האלה, ישראל צריכה להמשיך לנקוט מדיניות כלכלית אחראית, לצד חתירה להתרחבות לשווקים חדשים שבהם אין לה עדיין נוכחות חזקה.

מדינות המפרץ המייצרות אנרגיה אינן נפגעות מהמיתון העולמי וצפויות לצמוח בקצב של כמעט 6 אחוזים בשנת 2022. הגיעה העת שמדינת ישראל תמנף את הקשרים הדיפלומטיים שרקחה עם חלק ממדינות אלה במסגרת "הסכמי אברהם" ותרחיב את הקשרים הכלכליים איתן. מהנתונים על מסחר בינלאומי משנת 2022 נראה שישראל זיהתה את ההזדמנויות האלה. במחצית הראשונה של שנת 2022 לעומת המחצית הראשונה של 2021, המסחר עם איחוד האמירויות עלה ב-117 אחוזים והגיע לרמה של 1.2 מיליארד דולר, והמסחר עם בחריין, שלא היה קיים עד שנת 2021, התחיל להתפתח. בנוסף, ישראל הגדילה ב-2022 את המסחר שלה עם מצרים (עלייה של 49 אחוזים לעומת 2021) וירדן (עלייה של 48 אחוזים לעומת 2021). התעצמות של פיתוח קשרים כלכלים בשווקים חדשים תגדיל את היציבות הכלכלית של ישראל וגם את הרווחה הכלכלית של אזרחיה.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט